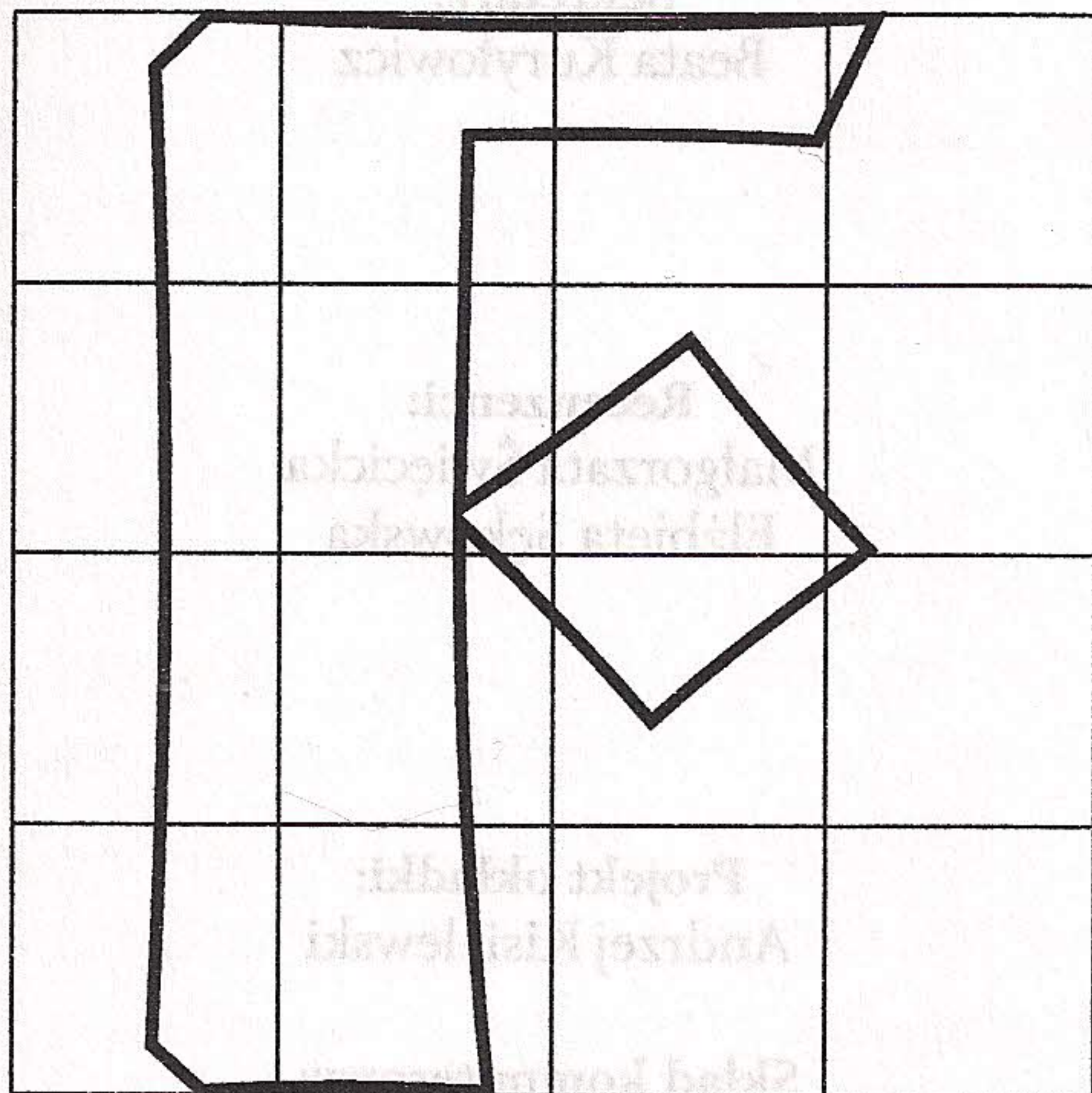

KOMITET REDAKCYJNY

UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Leonarda Dacwicz, Barbara Falińska, Zdzisław Leszczyński,
Janina Miałek, Halina Świątkowska, Piotr Wójtowski

**BIAŁOSTOCKIE
ARCHIWUM
JĘZYKOWE**

NR 6

ISSN 1641-6961

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
17-007 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14, tel. 085 742 70 52
<http://wydawnictwo.uwb.edu.pl>, e-mail: ac-dw@uwb.edu.pl

Drak i oprawa

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
Białystok 2006

Joanna SZERSZUNOWICZ

Białystok

SUBSTYTUCJE I REDUKCJE KOMPONENTÓW
TOPONOMASTYCZNYCH W TRANSLACJI IDIOMÓW
(NA PRZYKŁADZIE TŁUMACZENIA IDIOMÓW WŁOSKICH
NA JĘZYK POLSKI)

Frazeologizmy mające w swoim składzie nazwy własne stanowią interesujący materiał badawczy, gdyż we frazeologii utrwalone zostały pewne postacie, miejsca czy zdarzenia uważane za istotne w życiu danego narodu. Należy więc złożyć, że jednostki, których komponentami są nomina propria, funkcjonują jako nośniki pewnych treści kulturowych, co wydaje się być ważkim zagadnieniem, zwłaszcza w perspektywie konfrontatywnej¹.

W badaniach porównawczych do tej pory stosunkowo niewiele uwagi poświęcano frazeologii onomastycznej², w której występują rozmaite nazwy własne, przy czym najwyższą frekwencyjność wykazują antroponimy oraz toponimy. Właśnie nazwom miejscowym, funkcjonującym jako komponenty włoskich jednostek frazeologicznych analizowanych w zestawieniu z polskimi odpowiednikami, poświęcony jest niniejszy artykuł³.

Przyjmując założenie, że toponimy będące elementami stałych związków to w przeważającej większości nazwy kulturowe, warto zastanowić się, jakie nazwy własne miejscowe występują we frazeologii i jak funkcjonują one w związku jako

¹ Ch. Taylor, *Language to Language. A practical and theoretical guide for Italian/English translators*, Cambridge 1998, s. 30–33.

² W. Fleischer, *Eigennamen in phraseologischen Wendungen*, „Namenkundlichen Informationen”, nr 28, 1976, s. 1–6; L. Zaręba, *Frazeologia antroponimiczna związana z kulturą i tradycją narodową (polsko-francuskie i francusko-polskie studium porównawcze)*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 1, s. 30–42; L. Zaręba, *Frazeologia toponomastyczna związana z kulturą i tradycją narodową (polsko-francuskie i francusko-polskie studium porównawcze)*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 2, s. 40–49.

³ „The proper name of locality, either natural (as of bodies of water, mountains, plains, and valleys) or social (as of cities, counties, provinces, nations, and states).”, *The Oxford Companion to the English Language*, red. T. McArthur, Oxford 1996, s. 704.

jego komponenty. Z punktu widzenia komparatystyki, w badaniach nad związkami mającymi w swoim składzie toponimy, podstawowym zagadnieniem wydaje się być aspekt translatologiczny, a dokładniej mówiąc, przekładalność związków o charakterze kulturowym.

Toponimy będące komponentami związków frazeologicznych funkcjonują jako kondensaty kultury. W rozważaniach nad statusem onomastycznych składników idiomów istotny jest plan odonimiczny (metaforyczny) nazw własnych miejscowych, „wyraźny w nazwach własnych występujących w roli symboli”⁴. Jeżeli desygnat ma cechy lub cechę postrzegane jako charakterystyczne przez użytkowników języka, omawiane nazwy stają się konwencjonalnymi metaforami i mogą występować w stałych związkach lub w konstrukcjach z pogranicza składni i frazeologii.

Owo nacechowanie kulturowe frazeologizmów, w których składzie występują nazwy własne miejscowe, należy rozpatrywać w trzech różnych aspektach, gdyż jednostki te nie stanowią jednorodnej grupy. Wśród badanych jednostek występują trzy grupy frazeologizmów, mianowicie:

- 1) internacjonalizmy lub europeizmy frazeologiczne – związki o zasięgu ponadnarodowym, wśród których występują jednostki pochodzące ze wspólnego dziedzictwa kulturowego, głównie literatury, religii i historii⁵;
- 2) związki odzwierciedlające narodowy charakter, pochodzące z literatury i historii narodowej, odzwierciedlające sposób oceny pewnych elementów rzeczywistości właściwy danej nacji, specyficzny charakter fauny, flory itp.⁶;
- 3) idiomy utrwalające koloryt lokalny, których zasięg występowania ograniczony jest terytorialnie.

Jeżeli chodzi o pierwszą z wymienionych grup, jednostki mają identyczne składniki toponomastyczne w poszczególnych językach: np. ang. *cross/pass the Rubicon*, hiszp. *passar el Rubicón*, pol. *przekroczyć Rubikon*, szw. *gå över Rubicon*,

⁴ S. Gajda, *Narodowokulturowy składnik znacznik nazw własnych w aspekcie edukacyjnym*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, Katowice 2004, s. 24. Zob. A. Furdal, *Symbolika narodowa w języku polskim*, [w:] *Język narzędziem myślenia i działania*, red. W. Gruszczyński, Warszawa 2002, s. 117; W. A. Nikonow, *Введение в топонимистику*, Moskwa 1965, s. 57–62.

⁵ J. Maćkiewicz, *Internacjonalizmy frazeologiczne a językowy obraz świata (na przykładzie frazeologizmów morskich)*, „Poradnik Językowy” 1998, z. 7, s. 488–496; J. Treder, *Nazwy biblijne w polskiej frazeologii*, Zesz. Nauk. Hum. UG. Prace Językoznawcze 11, Gdańsk 1985, s. 87–96; L. Zaręba, *Frazeologia onomastyczna związana z Biblią i tradycją antyczną (polsko-francuskie studium porównawcze)*, „Problemy frazeologii europejskiej”, t. I, Warszawa 1996, s. 125–130.

⁶ Zob. np. A. Pajdzińska, *Odbicie katolicyzmu w polskiej frazeologii*, „Problemy frazeologii europejskiej”, t. II, Warszawa 1997, s. 129–135; E. Jędrzejko, *Obrazki z dziejów Polski – czyli jeszcze o historyczno-kulturowym aspekcie frazeologii i paremiologii*, „Problemy frazeologii europejskiej”, t. V, Lublin 2002, s. 61–78.

wł. *passare il Rubicone*; niem. *ein Gang nach Canossa/Kanossa*, pol. *udać się do Kanossy*, ros. *уѣхать в Каноссу*, szw. *gå till Canossa*, wł. *andare a Canossa*; fr. *découvrir l'Amérique*, hiszp. *descubrir América*, pol. *odkryć Amerykę*, ros. *открывать Америку*, wł. *scoprire l'America*. Internacjonalizmy frazeologiczne są związkami o bardzo wysokim stopniu ekwiwalencji międzyjęzykowej, przy czym należy podkreślić, że mogą występować pewne różnice w zabarwieniu stylistycznym czy frekwencyjności danego idiomu w poszczególnych językach.

W przypadku związków z komponentem toponomastycznym należących do drugiej i trzeciej grupy brak jest ekwiwalentów absolutnych, przy czym należy podkreślić, że można tu mówić o różnych stopniach ekwiwalencji. Warto zwrócić uwagę na fakt występowania w obu badanych językach realizacji pewnych modeli funkcjonujących w językach europejskich, gdyż zestawienie tychże realizacji prowadzi do konstatacji, że liczne są substytucje komponentów toponomastycznych, co jest uwarunkowane kulturowym charakterem porównywanych jednostek. Przykładowo, realizacje modelu semantyczno-składniowego 'nosić X do Y', gdzie Y jest nazwą miejsca, gdzie jest dużo X⁷, mogą mieć w swoim składzie Y będący nazwą apelatywną lub własną. Rozpatrując związki z komponentem proprialitywnym, można wskazać jednostki należące do trzech powyżej wymienionych grup. Włoski idiom *portar nattole ad Atene* ma odpowiednik absolutny w języku polskim (*nosić sowy do Aten*) oraz wielu innych językach europejskich⁸.

Omawiany model frazeologiczny realizowany jest również w obu językach poprzez odniesienia do kultury narodu, w wyniku których dochodzi do substytucji komponentów onomastycznych i apelatywnych. Przykładowo polski frazeologizm *do Wisły wodę nosić* odzwierciedla wiedzę potoczną zawartą w stwierdzeniu 'Wisła jest najdłuższą polską rzeką'. We frazeologii włoskiej występują jednostki odzwierciedlające koloryt lokalny. Przykładami takich jednostek są idiomy *portar cavoli a Legnaia* ('wozić kapustę do Legnaia'; Florencja) oraz *portar frasconi a Vallombrosa* ('wozić gałęzie do Vallombrozy', Toskania)⁹, w których występują nazwy miejscowe wywołujące określone konotacje u użytkowników języka. Włoskie opracowania frazeograficzne rejestrują również idiom używany w Toskanii, który stanowi realizację omawianego modelu, mianowicie *portar acqua ad Arno*.

⁷ Por. łac. *mari aquam addere i in sylvam ligna ferre*.

⁸ C. Tabarcea, *Romanian Parallels to the Proverbial Expression 'to carry owls to Athens'*, „Proverbium“, nr 3, 1986, s. 243–252; F. Williams, *Eulen nach Athen tragen: Versions from Ireland*, „Proverbium“, nr 3, 1986, s. 253–256.

⁹ C. Lapucci, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano 1990, s. 382. Por. ang. *carry water to the Thames* ('wozić wodę do Tamizy'), niem. *Wasser in den Rhein tragen* ('wozić wodę do Renu'), rum. *cara apa-n Dunare* ('wozić wodę do Dunaju'). Por. inne niż hydronimy komponenty onomastyczne: ang. *bring coals to Newcastle* ('wozić węgiel do Newcastle'), hiszp. *ir con naranjas a Valencia* ('wozić pomarańcze do Walencji'), ros. *ехать в Тулу со своим самоваром* ('jechać do Tuły ze swoim samowarem').

Związki frazeologiczne, w których komponent toponomastyczny zostaje zastąpiony innym komponentem o zbliżonych konotacjach, należy uznać za jednostki o wysokim stopniu ekwiwalencji, zwłaszcza jeżeli nazwa nominuje desygnat z danego pola (nazwa rzeki włoskiej – nazwa rzeki polskiej). Substituowanie toponimu nazwą desygnatu pochodzącego z innego pola zmienia sposób obrazowania, są więc to jednostki o nieco niższym stopniu ekwiwalencji (relacja komponentów onomastycznych: nazwa polskiej rzeki – nazwa włoskiej miejscowości)¹⁰. Istotnym kryterium oceny ekwiwalencji jednostek jest powszechność użycia idiomu, w przypadku włoskiego *portar acqua ad Arno* tłumaczonego na polski jako *wozić wodę do Wisły* mamy do czynienia z kongruencją obrazowania, substytucją komponentu toponomastycznego oraz nieidentycznością powszechności użycia.

Brak występowania w polszczyźnie pewnych modeli semantyczno-formalnych obecnych w języku włoskim powoduje redukcje elementów toponomastycznych w tłumaczeniu idiomów włoskich. Pisząc o związkach frazeologicznych odnoszących się do sfery intelektu, A. Spagińska-Pruszk konstatuje: „Analiza wskazuje, że najczęstszymi wykładnikami wartościowań są autentyczne nazwy osobowe, nazwy obiektów historycznych, religijnych i geograficznych, antropimimy wywodzące się ze świata sztuki (literatury pięknej, filmu itp.), nazwy inspirowane Biblią i tradycją antyczną oraz literaturą ludową, a także fikcyjne nazwy (osób, miejscowości itp.)”¹¹.

Przykładowo, istnieje seria frazeologizmów realizująca schemat ‘pochodzić z + reinterpretowana etymologicznie nazwa własna miejscowa’, funkcjonująca jako nośnik aksjologii. Do omawianej grupy jednostek należą między innymi następujące idiomy: *frutta di Marcialla* (‘owoce z Marcialli’; *marcio* ‘zgniły’), *essere di Durazzo* (*essere durro d’orecchi* ‘być głuchym’), *burro di Segovia* (‘masło z Segovi’; *sego* ‘zjełczały’), *asino di Asinara* (*asino* ‘osioł’)¹². H. Pietrak-Meiser stwierdza, że „na ogół związki frazeologiczne zbudowane na zasadzie gry słów stanowią nieprzekładalny żart słowny, chociaż sporadycznie można znaleźć ekwiwalenty w pełni adekwatne w drugim języku (...)”¹³.

Reinterpretacja autentycznych i fikcyjnych nazw, których znaczenie aktualizowane jest w związku frazeologicznym, nadaje jednostkom ludyczny charak-

¹⁰ W. Wawrzyniak, *Praktyczne aspekty translacji literackiej na przykładzie języków niemieckiego i angielskiego*, Warszawa 1991, s. 50.

¹¹ A. Spagińska-Pruszk, *Intelekt we frazeologii polskiej, rosyjskiej i chorwackiej*, Gdańsk 2003, s. 76–77.

¹² Zob. J. Szerszunowicz, *On Allusive Place Names in Italian Idioms*, “Jaunųjų Mokslininkų Darbai. Young Researchers’ Works”, nr 1 (8), Šiaulių 2006, s. 179–182.

¹³ H. Pietrak-Meiser, *Czeskie wyrażenia i zwroty frazeologiczne na tle porównawczym polskim*, Lublin 1985, s. 218.

ter¹⁴. Polskie odpowiedniki tłumaczeniowe mogą stanowić kalki związków włoskich (np. *frutta di Marcialla* – owoce ze Zgniłkowa, *burro di Segovia* – masło ze Zjełczewa), jednak odwzorowania te mają niski stopień ekwiwalencji mimo zachowania żartobliwego charakteru danej jednostki. W recepcji polskiego odbiorcy będą one interpretowane jako okazjonalizmy lub indywidualizmy, gdyż brak tym ekwiwalentom skonwencjonalizowania. Ponadto, w polskich jednostkach, które mogłyby stanowić odpowiedniki przekładowe, komponenty onomastyczne nie są autentycznymi nazwami miejsc, zostaje utrzymany jedynie żartobliwy charakter fikcyjnego toponimu¹⁵. Problemem jest więc oddanie tych jednostek w języku polskim, gdyż tłumaczenie niefrazologiczne, w którym komponent toponomastyczny ulega redukcji, np. *burro di Segovia* – zjełczane masło, prowadzi do znacznego zubożenia przekładu pod względem stylistycznym.

W przypadku związków, które mają w swoim składzie nazwy symboli kultury, redukcje komponentów toponomastycznych są uwarunkowane kulturowo. Przykładowo włoski idiom *dal Campidoglio alla Rupe Tarpea* ('z Kapitolu na Skagę Tarpejską') ma w swoim składzie dwa komponenty onomastyczne o znaczeniu symbolicznym. Pierwsza z nazw, Kapitol, jest w języku włoskim synonimem ośrodka sprawowania władzy¹⁶, druga zaś to nazwa stromej ściany skalnej południowego zbocza wzgórza kapitolińskiego, z której zrzucano zdrajców i zbrodniarzy za czasów Republiki Rzymskiej¹⁷, stanowi metaforyczne określenie upadku danego człowieka. Polskie słowniki frazeologiczne nie rejestrują frazeologizmu o takim znaczeniu, pojawia się więc trudność polegająca na tym, jak oddać semantykę zachowując stylistykę wypowiedzi, w której wystąpił ten idiom. W tym przypadku redukcje występują na dwóch płaszczyznach, tj. idiomatyczności jednostki oraz interpretacji kulturowej członów onomastycznych, wymagającej tzw. wspólnej wiedzy interlokutorów.

We frazeologii znajduje również odzwierciedlenie ocena pewnych zjawisk i wydarzeń dokonywana przez daną nację, przykładowo komponent *Rosja* występujący w idiomach włoskich jest synonimem zamieszania i zgiełku¹⁸. Powstanie takiego znaczenia figuratywnego tego toponimu stanowi językowe odzwierciedlenie dokonanej przez użytkowników języka włoskiego interpretacji rewolucji,

¹⁴ Por. uwagi zawarte w rozdziale *Étymologi plaisante*, J. Pleciński, *Le ludisme langagier*, Toruń 2002, s. 242–250.

¹⁵ Zob. o dowcipie analogicznym, D. Buttler, *Polski dowcip językowy*, Warszawa 2001, s. 117.

¹⁶ „Oggi, divenuto sede dell'Amministrazione comunale di Roma, il Campidoglio ha assunto anche il significato generico di sede di un governo, di un presidente, di cuore della vita parlamentare o municipale, di centro del potere”, M. B. Quartu, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano 2000, s. 85.

¹⁷ W. Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 1172; *Mała encyklopedia kultury antycznej*, red. Z. Piszczek, Warszawa 1990, s. 726.

¹⁸ *Idiomy far Russia i essere una Russia*.

która miała miejsce w Rosji¹⁹. Właściwym ekwiwalentem byłby idiom, który oddawałby intensywność oceny, którą wyraża związek włoski.

Na szczególną uwagę zasługuje translacja idiomów pragmatycznych, wyrażających różnorakie funkcje interpersonalne²⁰, które z reguły posiadają obcojęzyczne odpowiedniki realizujące odmienny model semantyczno-formalny, a więc pozbawione kongruencji obrazowej. Przykładowo, we współczesnym języku włoskim funkcjonuje idiom *l'erba voglio non cresce neanche nel giardino del re* używany w sytuacji odmowy spełnienia zachcianki dziecka, a w okolicach Pizy używa się wariantu *l'erba voglio non cresce neppure in Boboli*. Wielki słownik włosko-polski jako odpowiednik tego idiomu podaje frazeologizm *daj to był chiński sprzedawca, który mieszkał nad rzeką „poproszę”*²¹, który bazuje na zupełnie innym koncepcie i nie zawiera komponentu toponomastycznego. Ekwiwalencja dwóch porównywanych związków jest jednak wysoka, ponieważ idiomów tych używa się w ściśle określonej sytuacji komunikacyjnej i należy przyjąć, że wyznacznik ich ekwiwalencji to kryterium zgodności funkcji tych frazeologizmów.

Podsumowując, należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie substytucji i redukcji komponentów onomastycznych w przekładzie idiomów. Analiza wyekscerpowanego materiału pozwala na wyodrębnienie grupy substytucji właściwych, które występują, gdy włoska nazwa miejscowa zostaje zastąpiona polską nazwą własną, która należy do innej kategorii, co prowadzi do braku kongruencji obrazowania przy niezmienionej semantyce związku. Polski idiom *wozić wodę do Wisły* operuje innym obrazem niż jego przykładowy włoski odpowiednik *portar cavoli a Legnaia* ('wozić kapustę do Legnaia').

Drugą grupę stanowią substytucje częściowe, czyli działania polegające na zastąpieniu włoskiego toponimu polskim analogiem, tj. następuje przeniesienie konotacji do kultury docelowej dzięki użyciu nazwy należącej do tej samej klasy. Tak jest w przypadku powyżej analizowanego idiomu polskiego *wozić wodę do Wisły* i innego włoskiego odpowiednika tego związku *portar acqua ad Arno*, gdyż w obu idiomach komponentem proprialnym jest hydronim – nazwa rzeki.

Wyodrębnić można również substytucje i redukcje potencjalne komponentu toponomastycznego, które mają miejsce w przypadku frazeologicznego szeregu

¹⁹ „Il detto risale ai tempi della rivoluzione russa, e alludeva al grande subbuglio di quel momento storico, così poco comprensibile per la mentalità e le conoscenze degli europei.” M. Quartu, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*. Milano 2001.

²⁰ Inaczej *idiomy sytuacyjne*. Zob. Ch. Fernando, *Idioms and Idiomaticity*, Oxford 1996, s. 153–155; J. F. Nosowicz, J. Szerszunowicz, *Interpersonal Idioms in Teaching Foreign Language*, [w:] „Edukacja dla przyszłości”, t. I, Białystok 2004, s. 184; A. Szulc, *Słownik dydaktyki języków obcych*, Warszawa 1994, s. 89.

²¹ H. Cieśla, E. Jamrozik, J. Sikora Penazzi, *Wielki słownik włosko-polski. Grande dizionario italiano-polacco*, t. I, Warszawa 2001, s. 855.

synonimicznego złożonego ze związków realizujących dany model składniowo-strukturalny, wśród których występują jednostki z toponimami oraz frazeologizmy, które nie posiadają tego rodzaju komponentów w swoim składzie. Przykładowo, włoski związek *portar acqua ad Arno* posiada w języku polskim kilka ekwiwalentów o charakterze wariantów. Najbliższy, jeżeli chodzi o obrazowanie, jest frazeologizm z hydronimem (*wozić wodę do Wisły*), przy czym w przekładzie można dokonać redukcji toponimu, wybierając frazeologiczny odpowiednik bez nazwy rzeki (np. *wozić wodę do rzeki*).

Warto zwrócić uwagę na substytucje pozorne, występujące w tłumaczeniach idiomów pragmatycznych. Zmiana komponentu onomastycznego jedynie pozornie oddziałuje na ekwiwalencję frazeologizmu używanego w określonym kontekście. Podobnie jest w przypadku redukcji tego elementu ze składu idiomu pragmatycznego. Włoski idiom używany w sytuacji, kiedy ktoś nie zamknął drzwi po wejściu do pokoju lub domu, *Sei nato a Colosseo?* ('Czy urodziłeś się w Koloseum?') ma polskie odpowiedniki sytuacyjne pozbawione komponentu onomastycznego, np. *Drzwi w domu nie masz?*, *Snopkiem zastawiasz?*, *W lesie mieszkasz?*, przy czym jego redukcja ma charakter pozorny.

Szczególnie interesującą grupę stanowią substytucje kreatywne komponentu toponomastycznego, które mogą występować w translacji frazeologizmów, zwłaszcza w celu kompensacji wartości stylistycznej. Komponent toponomastyczny zostaje wówczas utworzony dla potrzeb konkretnego translatu, jeżeli zostanie podjęta decyzja o zachowaniu składnika onomastycznego ze względu na pełnioną przezeń funkcję ludyczną. Może tak być w przypadku tłumaczenia licznych w języku włoskim frazeologizmów realizujących schemat 'pochodzić z + reinterpretowana etymologicznie nazwa własna miejscowa'.

Konkludując, należy stwierdzić, że komponenty toponomastyczne występujące we frazeologii są składnikami o charakterze kulturowym, co wpływa na ich przekładalność. Jest ona bardzo zróżnicowana, gdyż internacjonalizmy mają bardzo wysoki stopień ekwiwalencji międzyjęzykowej, natomiast toponomastyczna frazeologia narodowa i lokalna znacznie niższy. W przypadku pierwszej z wymienionych grup komponenty toponomastyczne są identyczne, w pozostałych nie są tożsame, przy czym mogą należeć do tych samych klas nazw, bądź do różnych.

Należy jednak podkreślić, że analiza zebranego materiału pozwala stwierdzić, że identyczność toponimów nie powinna być traktowana jako dominanta w analizie stopnia ekwiwalencji związków mających w swoim składzie komponent 'nazwa własna miejscowa'. Redukcje i substytucje elementu toponomastycznego mogą, ale nie muszą przesądzać o ewaluacji relacji zachodzących między porównywanymi jednostkami. Ekwiwalencja frazeologizmów onomastycznych nie jest wartością stałą, gdyż warunkują ją różnorodne czynniki składające się na kontekst, w którym występuje dana jednostka przekładowa.

Cytowane opracowania leksykograficzne

- Bacci M. G., *Dizionario della lingua italiana*. Milano 1994.
- Cieśla H., Jamrozik E., Sikora Penazzi J., *Wielki słownik włosko-polski. Grande dizionario italiano-polacco*, t. I, Warszawa 2001.
- Cieśla H., Jamrozik E., Sikora Penazzi J., *Wielki słownik włosko-polski. Grande dizionario italiano-polacco*, t. II, Warszawa 2002.
- Cieśla H., Jamrozik E., Łopieńska I., Sikora Penazzi J., *Wielki słownik polsko-włoski. Grande dizionario italiano-polacco*, t. III, Warszawa 2006.
- De Mauro T., *Il dizionario della lingua italiana*, Milano 2000.
- Devoto G., Oli G. C., *Il dizionario della lingua italiana*. Firenze 2000.
- Di Natale F., Zacchei N., *In bocca al lupo! Espressioni idiomatiche e modi di dire tipici della lingua italiana*. Perugia 2000.
- Gobetti D., Hall Jr., R. A., Hall F. A., Garau S. Z., *2001 Italian and English Idioms. 2001 espressioni idiomatiche italiane e inglesi*, New York 1996.
- Gobetti D., *Dictionary of Italian Slang and Colloquial Expressions*, New York 1999.
- Kubitsky J., *Słownik polsko-szwedzki*, Warszawa 1998.
- Lapucci C., *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano 1990.
- Meisels W., *Podręczny słownik włosko-polski. Dizionario pratico italiano-polacco*, t. I-II Warszawa 1996.
- Müldner-Nieckowski P., *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.
- Per modo di dire. Dizionario dei modi di dire italiani*, Recanati 2002.
- Pittàno G., *Frase fatta capo ha. Dizionario dei modi di dire, proverbi e locuzioni*. Bologna 2001.
- Ruiz J. P., Leniec-Lincow D., *Idiomy polsko-hiszpańskie. Expresiones fraseológicas polaco-español*, Warszawa 2003.
- Quartu B. M., *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*. Milano 2001.
- Sorge P., *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Roma 2001.
- Spirydowicz O., *Rosyjsko-polski słownik idiomów*, Warszawa 1988.
- Turrini G. i in., *Capire l'antifona. Dizionario dei modi di dire con esempi d' autore*, Bologna 1995.
- Uniwersalny słownik włosko-polski. Dizionario universale italiano-polacco*, red. K. Podracha Warszawa 2004.
- Wolfram-Romanowska D. i in., *Idiomy polsko-angielskie. Polish-English Idioms*, Warszawa 1999.
- Zareba L., *Polsko-francuski słownik frazeologiczny. Dictionnaire phraséologique polonais-français* Warszawa 2004.

**SUBSTITUTIONS AND REDUCTIONS OF TOPONYMIC
COMPONENTS IN TRANSLATION OF IDIOMS
(ON TRANSLATION OF ITALIAN IDIOMS
INTO THE POLISH LANGUAGE)**

S u m m a r y

The focal issue of the paper is the translation of idioms containing toponyms, which is presented by analyzing how Italian fixed phraseological units can be translated into Polish. The emphasis is placed on the variety of relations between the toponymic component in the original unit and its equivalent in the translation. Apart from the international idioms, in the vast majority of cases the toponyms are either substituted or reduced, which results mostly from their cultural character. In the case of reductions the translation of an idiom may be non-phraseological or phraseological. Some of the reductions observed in the material analyzed also result from the presence of certain phraseological models requiring the toponymic component in Italian and their lack in the Polish language. As to the substitutions the components tend to be replaced with the parallel component of the target culture. It should be stressed that both substitutions and reductions vary, since it is possible to distinguish such varieties as real, partial and apparent substitutions and reductions of toponyms in translation of idioms discussed. The phenomena of substituting and reducing the onymic components is of great importance for the analysis of the idiom equivalence, since it renders it possible to evaluate the translability of a given idiom.